

Opinnäytetyö (AMK)
Sosiaalian koulutusohjelma
Lapsi- nuoriso- ja perhetyö
2014

Mikko Tång

NETTIETIKETTI

– opas mediakasvatustyöhön lastenkodissa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Lapsi- nuoriso- ja perhetyö

2014 | 35 +19

Ohjaaja Eeva Timonen – Kallio

Mikko Tång

NETTIIETIKETTI – OPAS MEDIKASVATUSTYÖHÖN LASTENKODISSA

Tämä raportti on kuvaus kehittämistyöstä, jonka tuloksena syntyi Nettietiketti- niminen mediakasvatusopas Turun kaupungin Maksilankadun lastenkotiin. Medialla tarkoitan omassa työssäni ainoastaan internetiä ja sen tarjoamia palveluita. Internet on arkipäivää tämän päivän lapsille ja nuorille, mutta aikuisille netti ja sen erilaiset ilmiöt saattavat olla vieras ja joskus jopa hämmentäväkin ympäristö. Lastenkodin kasvatustyössä internetikäyttäytymisen opettaminen on yhtä tärkeää kuin muidenkin tietojen ja toimintamallien opettaminen.

Kehittämistyön tarkoituksena oli luoda mahdollisimman helppolukuinen opas lastenkodin henkilökunnan käyttöön, joka kuitenkin tarjoaa kattavasti ajankohtaista informaatiota internetin väärinkäytön riskeistä ja internetin asianmukaisen käytön mahdollisuuksista. Pääpaino nettietiketti- oppaassa on sosiaalisen median palveluissa. Tarkoitukseni ei ollut laatia kieltokokoelmaa vaan informatiivinen ja asiallinen tietopaketti.

Oppaan materiaalit ja informaation olen koostanut asiantuntijahaastatteluista kevään 2013 aikana. Haastateltavina ovat olleet nettipoliisi, mediakasvatuskouluttaja sekä tietotekniikkakouluttaja. Kehittämistyö on tehty yhdessä Maksilankadun lastenkodin henkilökunnan kanssa dialogisen kehittämisen menetelmin.

Kehittämistyöni tulos on raportissa liitteenä. Nettietikettini toivottavasti antaa ajankohtaisia vinkkejä mediakasvatustyön asianmukaiseen toteuttamiseen lastenkotiympäristössä. Painettu versio oppaasta on Maksilankadun henkilökunnan käytössä arjen kasvatustyön apuvälineenä. Internet on ilmiö ja ympäristö, joka kehittyy nopeasti ja varsinkin nuorten käyttötottumuksia säätelevät kavereiden suositukset ja kulloinkin vallitsevat muoti- ilmiöt. Oppaani avulla lastenkodin lapset ja nuoret toivottavasti saavat oppia vastuullista ja järkevää internetin käyttöä.

ASIASANAT:

Mediakasvatus, lastensuojelu, sijaishuolto, internet, sosiaalinen media

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Social Services | Child care, Youth and Family work

2014 | 35 + 19

Instructor Eeva Timonen - Kallio

Mikko Tång

INTERNET ETIQUETTE – A GUIDE FOR EDUCATORS WORKING IN CHILDREN'S HOME

This report is a description of the development work, which resulted in internet etiquette guide for educators working in Makslankatu- children's home. Makslankatu- children's home is a foster care unit of city of Turku. In my guidebook the media refers only to internet related services. Internet is part of common everyday life for today's youngsters, but adults can find it still unknown and sometimes confusing environment. In foster care the media and internet education should be in as important role as every other field of education is.

The aim of the development work was to create the most easy-to-read guide for children's home staff which, however, provides comprehensive and updated information about the risks of misuse of the Internet and the opportunities of proper use of the net as well. The main focus is centered in social media- related services. My intention was not to establish a prohibition collection, but an informative and factual guide booklet.

Materials and all the information for the guide I have compiled by performing expert interviews during the spring 2013. Interviewees were a police officer working with internet related crime, a media education coach and a professional IT- lecturer. The development work was done in conjunction with the staff of the Makslankatu children's home. The methods used during the process were dialogical development methods and the development work was done in cooperation with children's home's professionals.

The final result of my work, the INTERNET ETIQUETTE is attached to this report. By releasing it, I hopefully can give up- to- date tips for educators working in children's home environment. The printed version of the guide is now in use at Makslankatu children's home. The Internet is a phenomenon and an environment that is changing rapidly. Especially for the young, the use patterns are governed by the recommendations of friends and fast changing global and local trends. By the help of my booklet's advices and tips, the children and youngsters hopefully get to learn the responsible and rational use of the Internet.

KEYWORDS:

Media education, child welfare, foster care, internet, social media

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 NETTIETIKETTI- OPPAAN TARVE JA TAUSTAT	8
3 LASTENSUOJELUTYÖ	10
3.1 Lastensuojelun tehtävät	10
3.2 Makslankadun lastenkoti	11
3.3 Omaohjaajatyö Makslankadun lastenkodissa	11
4 INTERNET JA MEDIAKASVATUS	13
4.1 Internet toimintaympäristönä	13
4.2 Mediakasvatus	14
5 SOSIAALINEN MEDIA	16
5.1 Nuoret sosiaalisen median käyttäjinä	16
5.2 Oma identiteetti sosiaalisessa mediassa	17
5.3 Tietoturvallisuus	18
6 INTERNET-RIKOLLISUUS	20
6.1 Petokset ja uhkailu	20
6.2 Tor- verkko	20
6.3 Seksuaalirikollisuus internetissä	21
6.4 Laiton lataaminen	22
7 NETTIETIKETTI-PROSESSI	24
7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	24
7.2 Kehittämistyön menetelmät	24
7.3 Tiedonkeruun menetelmät	26
7.4 Kerätty tieto oppaaksi	28
7.5 Kehittämistyön tulokset	29
8 ARVIOINTI JA POHDINTA	31
8.1 Opinnäytetyöprojektin toteutus	31

8.2 Luotettavuus ja oppimisprosessi	32
8.3 Jatkokehittämisen ideoita	32
LÄHTEET	34

LIITTEET

Liite 1. Haastatteluteemat: R. Sukari.

Liite 2. Haastatteluteemat: J. Kontturi

Liite 3. Haastatteluteemat: E. Arvas

Liite 4. NETTIETIKETTI – opas mediakasvatustyöhön lastenkodissa

KUVAT

Kuva 1. Tor- verkko.	21
----------------------	----

TAULUKOT

Taulukko 1. Kehittämistyön prosessikuvaus.	25
--	----

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyöraportti kuvaa toiminnallista kehittämistyötä, jonka tuloksena syntyi Nettietiketti- niminen opas kasvatustyön apuvälineeksi Maksilankadun lastenkodin henkilökunnalle. Oppaan on tarkoitus toimia apuvälineenä mediakasvatustyössä. Medialla tarkoitan omassa oppaassani ainoastaan internetiä ja sen tarjoamia palveluita, etenkin sosiaalisen median palveluita. Mediakasvatusta on tutkittu toistaiseksi melko vähän Suomessa, sillä se on tutkimuksen alana verrattain uusi. Mediakasvatusmateriaalia on verkossa olemassa paljonkin ja se on laadukasta. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto on tuottanut runsaasti materiaalia verkkoon aiheesta.

Olemassa oleva materiaali on toki kaikkien saatavilla, mutta se on usein hyvin yksityiskohtaista ja sen läpikäyminen on aikavievää etenkin lastenkoti-ympäristössä. Halusin tehdä oppaan joka esittelee ilmiöt helppotajuisesti, yksinkertaisesti ja nopeasti. Yksityiskohtaisempaa tietoa voi jokainen etsiä ja löytää verkosta henkilökohtaisen kiinnostuksen ja omien resurssien mukaan.

Pidän aihetta ajankohtaisena, erittäin tärkeänä ja nopeasti kehittyvänä. Internet on väistämättömästi osa lähes jokaisen nykysuomalaisen arkielämää. Lasten ja nuorten kohdalla voidaan jo sanoa sen olevan osa jokaisen elämää. Internet on täynnä lukemattomia mahdollisuuksia, kuin myös uhkia ja väärää informaatiota. Halusin omalla oppaallani antaa henkilöstölle jonkinlaiset perustiedot internetistä ja sen palveluista.

Olen työstänyt opastani kokonaisuudessaan vuoden 2013 alusta alkaen. Suunnitelmat ja kehittämismenetelmien valinnat olen tehnyt kevään opinnäytetyöseminaarien puitteissa ja asiantuntijahaastattelut löysin kevään aikana. Haastattelut on tehty alkukesästä 2013. Dialogisia kehittämiskeskusteluja on käyty sekä keväällä että kesällä ja teoriaperustan kirjoittamisen olen aloittanut alkusyksyllä. Oppaan tekninen toteuttaminen alkoi alkusyksyllä heti syyslukukauden -13 alussa. Haastattelumateriaali oli tällöin kokonaisuudessaan kerätty ja käsitelty, joten oppaan saattaminen fyysiseen

muotoonsa eteni melko nopeasti. Raportin luvussa 7 kuvaan tarkemmin kehittämisprosessin etenemisen ja valitut kehittämismenetelmät. Tietoperustaosassa esittelen tarkemmin keskeisiä internetin ilmiöitä ja palveluita, jotka nousevat selvimmin esiin myös nettietiketti- oppaassa. Luvussa 3 kerron työni toimintaympäristöstä ja lastensuojelun peruskäsitteistä. Viimeisessä luvussa aprikoin, minkälaista kehittämistyötä aiheen ympärillä voitaisiin tulevaisuudessa tehdä. Pohdin ja arvioin myös oman työni onnistumista ja vaikuttavuutta.

2 NETTIETIKETTI- OPPAAN TARVE JA TAUSTAT

Aloite mediakasvatusoppaan luomisesta lähti syksyllä 2012 liikkeelle Makslinkadun lastenkodin henkilökunnalta. Aihe liittyy suppeampaan mediakäyttäytymistä käsittelevään harjoittelutehtävääni, jonka toteutin ollessani työharjoittelujaksolla ko. lastenkodissa. Harjoittelutehtävänäni koostin ohjeita, neuvoja ja lainsäädäntöä tietoturvaan ja internetin käyttöön liittyen, ja järjestin yhteisen teemakeskustelun lasten kanssa. Henkilökunta piti tehtävänäni toteutusta onnistuneena ja Makslinkadun lastenkodin johtajalta tuli ajatus opinnäytetyön tekemisestä samasta aiheesta.

Henkilökunta lastenkodissa tiedostaa, että heistä suurimmalla osalla on hyvin rajalliset tiedot internetistä ja virtuaalisesta kanssakäymisestä. Pidän itse aiheetta tärkeänä ja päivä päivältä ajankohtaisempana, sillä internet ja etenkin sosiaalinen media ovat hyvin voimakkaasti läsnä myös lastenkodissa asuvien lasten ja nuorten päivittäisessä elämässä.

Kehittämistyönäni oli luoda konkreettinen ja helppolukuinen tuoreimpaan tietoon perustuva opas, joka parantaa Makslinkadun lastenkodin kasvatushenkilökunnan valmiuksia ohjata lastenkodin lapsia ja nuoria mahdollisimman turvalliseen ja järkevään käyttäytymiseen internetin palveluissa. Lyhyesti voisi sanoa, että tehtävänäni oli luoda Makslinkadun lastenkotiin NETTIETIKETTI. Oppaani on jatkossa myös osa uusien työntekijöiden perehdyttämistä. Opastani on tarkoitus tulevaisuudessa jakaa muihinkin Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuollon yksiköihin.

Materiaalin oppaaseeni olen kerännyt asiantuntijahaastatteluista. Haastateltavia asiantuntijoita on kaikkiaan kolme ja haastattelun metodina olen käyttänyt teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelun muoto, jossa haastattelu etenee tiettyjen ennalta määriteltujen teemojen mukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48).

Keskeisiä käsitteitä oppaassani ovat tietoturvallisuus, yksityisyyden suoja, tietosuoja ja oman identiteetin suojaaminen virtuaalisessa kanssakäymisessä. Tämän lisäksi sisällytin työhöni tietoa identiteettivarkauksista ja verkkorikollisuudesta, sekä keräsin hyviä neuvoja ”pähkinänkuoressa” edellä mainituilta ilmiöiltä suojautumiseksi. Kehittämistyössä tarkoituksenmukaista on poimia haastatteluista kohderyhmän kannalta käyttökelpoinen tieto. (Vilka & Airaksinen 2003, 63–64.) On järkevää keskittyä siihen, mikä on kehittämistehtävän kannalta oleellista ja uutta tietoa.

Oppaassa yritän myös selventää yksittäisen lastenkodin ohjaajan vastuita ja velvollisuuksia suhteessa lapsen internetkäyttämiseen. Milloin ohjaajan velvollisuus huolenpitoon kaventaa lapsen tai nuoren yksityisyyden suojaaja? Missä menee kasvatuksellisen rajoittamisen ja yksityisyyden suojan loukkaamisen raja? Milloin lapsen verkkokäyttämiseen on hyvä puuttua ja milloin sitä on ehdottomasti rajoitettava? (Pajuriutta 2013, A12).

3 LASTENSUOJELUTYÖ

3.1 Lastensuojelun tehtävät

Yhteiskunnalla on lakiin perustuva velvoite taata lapsille mahdollisimman hyvät ja kestävät kasvuolosuhteet. Lastensuojelu on monimerkityksellinen käsite, joka tarkoittaa ennaltaehkäisevää työtä lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi, vanhempien tukemista kasvatustehtävässä ja varsinaista lasten suojelemista uhkilta ja epäsuotuisilta kasvuolosuhteilta. (Sosiaaliportti 2013a).

Perusajatus lastensuojelun käsitteessä on melko yksinkertainen. Sen voidaan ajatella olevan lapsen kehityksen ja kasvun turvaamista ja näitä haittaavien tekijöiden eliminointia. (Bardy, 2009, 41.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä muualla kuin lapsen omassa kodissa. Lapsi voidaan sijoittaa asumaan toiseen perheeseen, laitokseen tai johonkin muuhun oman etunsa mukaiseen asumismuotoon. (Sosiaaliportti, 2013b)

Sijoituksella pyritään turvaamaan lapselle pysyviä turvallisia kiintymyssuhteita ja mahdollisuus normaaliin kasvuun ja kehitykseen. Vahva kiinnittyminen sijoitusvaiheessa auttaa nuorta myös itsenäistymään ”kivuttomammin” kun sen aika on.

Lievimmän riittävän toimenpiteen-periaate velvoittaa arvioimaan sijoituksen tarpeen määrätyin väliajoin uudestaan. (Sosiaaliportti 2013c). Sijaishuolto on päätettävä, jos riittäviä perusteita sen jatkamiselle ei enää ole olemassa.

3.2 Makslankadun lastenkoti

Turun kaupungilla on 9 lastensuojelulaitosta, joissa lapset asuvat joko sijoitettuina avohuollon tukitoimenpiteenä tai huostaan otettuina yleensä pidempiaikaisesti. Lastenkodin on tarkoitus olla kodinomainen ja turvallinen ympäristö lapsille ja nuorille. Lasten ja heidän omien vanhempiensa vuorovaikutuksen tukeminen on tavoitteena aina olosuhteiden sen mahdollistaessa. (Turun Kaupunki 2013).

Makslankadun lastenkoti on Turun kaupungin vuonna 1980 toimintansa aloittanut 14 paikkainen lastenkoti. Lastenkoti on jaettu kahteen eri osastoon, joiden välissä on talon keittiö. Makslankadulla on lisäksi yksi ns. itsenäistymisasunto, johon on mahdollista muuttaa harjoittelemaan itsenäistä elämää täysi-ikäisyyden lähestyessä. Lastenkodin kiinteistölle on tehty peruskorjaus vuonna 2010. (Törmänen 2010, 11–12.)

Makslankadun lastenkodissa työskentelee 11 kasvatushenkilökuntaan kuuluvaa työntekijää. Henkilökuntaan kuuluu myös kaksi vakituista laitosapulaista sekä keittäjä. (Törmänen 2010, 11.) Laitoksen johtajana ja samalla myös oman kehittämistyöni toimeksiantaja toimii Stina Enlund. Sosiaalityöntekijä työskentelee Makslankadulla vähintään yhtenä päivänä viikossa.

Lastenkodin yhteiset tilat ovat viihtyisät ja niissä vietetään yhteistä aikaa ja järjestetään aktiviteetteja. Lastenkodin pihapiiri on suosittu paikka ulkoiluun, ja se soveltuu hyvin erilaisiin pallopeleihin ja leikkeihin. (Törmänen 2010, 12.)

3.3 Omaohjaajatyö Makslankadun lastenkodissa

Makslankadun lastenkodissa käytetään omaohjaajatyötä (omahoitaja) työmenetelmänä ja jokaisella lastenkodin lapsella on nimetty omaohjaaja. Kirjallisuus puhuu menetelmästä pääasiassa ”omahoitajatyönä”, mutta ainakin Makslankadulla puhutaan ”omaohjaajista”. Omaohjaajalle pyritään nimeämään myös vara- omaohjaaja, joka hoitaa omaohjaajan vastualueen tehtäviä

omaohjaajan ollessa esim. sairaana tai muuten estynyt osallistumasta ohjattavansa asioiden hoitamiseen.

Lastenkodissa omaohjaajamenetelmällä tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista työskentelyä omaohjattavan asioiden hoitamiseksi ja elämän laadun varmistamiseksi. Kaikilla lastenkodin ohjaajilla on toki vastuu edellä mainittujen asioiden toteutumisesta parhaalla mahdollisella tavalla, mutta omaohjaaja on kuitenkin suunnitelmien laatija ja hän on ”vetovastuussa” lapsen kasvatuksen toteutumisesta sovitulla tavalla. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

Omaohjaajatyön perustana on jatkuvuus ja kiintymyssuhteiden eheys. Lastenkodissa suhde ohjaajan ja ohjattavan välillä ei koskaan ole pelkästään ammatillinen, vaan suhteisiin liittyy aina myös henkilökohtaisia merkityksiä ja piilomerkityksiäkin. Yhteisen arjen eläminen opettaa sekä lasta että aikuista tunnistamaan toistensa toimintatapoja ja sopeutumaan. (Laakso 2009, 171.)

Makslankadulla omaohjaajatyö on vakiintunut työmenetelmä, mutta mediakasvatuksen osuus on jäänyt vähälle. Itse näen, että syntynyt Nettietiketti-opas on hyvä lisä omaohjaajan työkaluvarastoon. Koko projekti syntyi tarpeesta päivittää omaohjaajan tietoa mahdollisimman yksinkertaisella tavalla. Internet on lasten ja nuorten elämässä alue, joka on useimmille aikuisille melko harmaa ja tuntematon. Harmaa ja tuntematon voi kontrolloimattomana johtaa helposti ongelmiin, jotka voivat olla peruuttamattomia ja vaikuttaa pitkälti aikuisuuteenkin. Nettietiketin tarkoitus on tehdä tuntemattomasta tutumpaa ja lähentää ohjaajan ja lapsen suhdetta. Omaohjaajan suhde omaohjattavaan tulisi olla avoin ja luottamuksellinen, aikuisen ja lapsen kahdenkeskinen suhde (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101). Nettietiketin funktio on vähentää tuntematonta ja harmaata tuossa suhteessa ja tehdä internetin ja etenkin sosiaalisen median käyttämisestä turvallisempaa, sujuvampaa ja lapsen kehitystasolle sopivaa.

4 INTERNET JA MEDIAKASVATUS

4.1 Internet toimintaympäristönä

Tietokirjailija ja tietoturva- asiantuntija Petteri Järvinen toteaa, että internetin elinkaaren alussa netinkäyttö oli pienen korkeasti koulutetun joukon harrastus ja netinkäyttöön liittyi eräänlainen hippideologia. Internetiä käyttivät ja hyödynsivät oikeastaan vain samat ihmiset, jotka sen olivat kehittäneetkin: korkeasti koulutetut tietotekniikkainsinöörit ja insinööriopiskelijat. Verkko oli melko helposti hallittavissa ja väärinkäyttäjät oli helppo saada kiinni ja vastaamaan teoistaan. (Järvinen 2002, 179.)

Nykyisin internet on lähes rajattomat mahdollisuudet tarjoava tiedonvälityskanava. Järvisen mukaan verkolla on sellaisia ominaisuuksia, joita mikään muu media ei oikeastaan kykene tarjoamaan (Järvinen 2002, 179). Nykyisin verkko ei ole ainoastaan tietoliikenneasiantuntijoiden omaisuutta. Internet on länsimaisessa yhteiskunnassa periaatteessa jokaisen halukkaan tavoitettavissa. Välttämättä ei tarvitse omistaa edes tietokonetta, sillä netinkäyttö onnistuu sujuvasti esimerkiksi kirjastoissa tai internetkahviloissa.

Internet antaa valtioiden rajat ylittävät mahdollisuudet niin uusien ystävyysuhteiden luomiseen, nopeaan informaation jakamiseen kuin myös monenlaiseen laittomaan toimintaan. Yhtä rajattomat mahdollisuudet ovat laittomasti musiikkia lataavalla nuorella tai uusia ystävyysuhteita etsivällä eläkeläisellä. Periaatteessa jokainen verkkoon tietoa lataava asettaa itsensä alttiiksi myös verkon vaaroille. ”Täydellistä tietoturvaa ei ole – tai jos on, se vaatisi kaiken ihmistenvälisen viestinnän lopettamista. Vain vuorellaan istuva erakko on turvassa hakkereilta ja kyttäjiltä” (Nikkanen 2012, 177).

4.2 Mediakasvatus

Nykyään lapset omaksuvat median osaksi jokapäiväistä elämäänsä hyvin varhaisella iällä ja jo 2 vuotiaat lapset tutkivat innokkaina videoita ja internetsivustoja. (Spisak 2013.) He eivät tietenkään voi ymmärtää kaikkea sisältöä, mutta liikkuva kuva ja ääni herättävät mielenkiinnon. Lapset kasvavat mediaympäristössä, jollaista ei heidän vanhempiansa lapsuudessa ollut vielä olemassa.

Omassa työssäni rajaan median tarkoittamaan ainoastaan internetiä ja sen mahdollistamia palveluita. Media laajemmassa merkityksessään tarkoittaa kaikkia niitä viestintäkanavia, joita pitkin informaatiota yhteiskunnassamme levitetään ja välitetään. Perinteisiä medioita ovat lehdet, televisio ja radio. Internet on mediaväylänä varsin uusi ja nopeasti uusiutuva.

Aikuiset, jotka ovat saaneet oman kasvatuksensa aikana ennen internetiä, eivät kokemukseni mukaan kovinkaan usein osaa suhtautua internetiin kovin sujuvasti. Internet mielletään useasti pelkästään viihdesisältöjä tarjoavaksi ajanvieteforumiksi. Tämä johtaa valitettavan usein siihen, että netistä muodostuu lapsenvahti ja lapset ”unohdetaan” seikkailemaan internetin ihmeellisyyksien sekaan.

Ongelmia syntyy kun kasvattajat tietävät aiheesta paljon vähemmän kuin kasvatettavat. Lasten tekninen pätevyys hämää usein aikuista. Saattaa helposti syntyä sellainen mielikuva, että kun lapsi käyttää nettiä sujuvasti niin hän myös osaa tulkita sen tarjoamia sisältöjä sujuvasti. (Mustonen & Tuominen 2007, 137.)

Ei voida sanoa mitään tiettyä ikää, jonka ylitettyään lapsi on valmis oppimaan mediakäyttämisen taitoja. Vanhempien ja kasvattajien näkökulmasta mediakasvattamiseen tulisi suhtautua samalla hartaudella kuin mihin tahansa muuhunkin kasvattamistyöhön. Lapselle tulee kertoa mitä saa tehdä ja mitä ei. Mikä on asiallista ja hyödyllistä median käyttöä ja mikä taasen hyvien tapojen laiminlyöntiä. Lapsi tulee tutustuttaa eri mediakanaviin ja tavoitteena on opettaa

lapselle miten mediasisältöä voi luoda itsekin. (Niinistö & Ruhala 2007, 133.)
Mediakasvatus saa eri tieteenaloilla erilaisia painotuksia ja sitä tutkitaan melko eri lailla tieteenalasta riippuen, mutta mediakasvattamisen pyrkimyksenä on nuorten ja lasten medialukutaidon parantaminen, mediavälineiden käyttötaidon opettelu ja oman viestintä- ja mediantuottamistaidon kehittäminen. (Kotilainen, Hankala & Kivikuru 1999, 13–16.)

5 SOSIAALINEN MEDIA

5.1 Nuoret sosiaalisen median käyttäjinä

Internetin käyttäjiä jaotellaan herkästi syntymäaikansa perusteella. Ovat he, jotka ovat syntyneet netti-aikaan ja internet on ollut läsnä heidän elämässään aina ja sitten ovat he, jotka ovat eläneet suurimman osan elämästään ”internetitöntä” aikaa, ja ovat vasta aikuisina omaksuneet internetin osaksi arkielämäänsä. Nämä kaksi käyttäjäskupolvea voidaan jaotella myös asiointikäyttäjiin ja aktiivikäyttäjiin. Asiointikäyttäjät hyödyntävät netin mahdollisuuksia lähinnä asioiden hoitamiseen ja ”välttämättömään”. Aktiivikäyttäjät hoitavat myös sosiaalisia suhteitaan netin palveluiden kautta, heillä internetyhteys on päällä aina ja heille kaikki aika on netti-aikaa. (Aalto & Uusisaari 2009, 12.)

Nuorten ja teini-ikäisten internetissä viettämästä ajasta suurin osa kuluu sosiaalisen median palveluiden parissa. Tämän hetken yläkouluikäiset edustavat aktiivikäyttäjäskupolvea. Internet on ollut käytettävissä ja hyödynnettävissä läpi heidän elinaikansa.

Suosituin sosiaalisen median palveluista on maailmanlaajuisesti toimiva yhteisöpalvelu Facebook. Facebook on jo muodostunut käsitteeksi arkielämässä ja lähes jokaisella on olemassa oma profiilinsa palvelussa. Facebook on kuitenkin menettämässä suosiotaan nimenomaan nuorten keskuudessa, sillä palvelu koetaan yhä enemmän ”aikuisten jutuksi” (Pietilä 2013, 7).

Uusia ja nuorten keskuudessa suosiotaan kasvattavia sosiaalisen median palveluita ovat esimerkiksi blogipalvelu Tumblr, kuvapalvelu Instagram ja kuvanjakopalvelu Snapchat. Nuorille palvelun imago ja ystävien suositukset ovat tärkeitä. Facebookin koetaan olevan mammutti, jota käyttävät jo isovanhemmatkin. Uusien palveluiden koetaan olevan oman piirin ”cool”- juttu. Facebookin koetaan olevan toki käyttökelpoinen palvelu asioista ja aikatauluista

sopimiseen, onhan käytännössä kaikilla tutuilla profiili olemassa. (Pietilä 2013,7; Bennett 2013.)

5.2 Oma identiteetti sosiaalisessa mediassa

Monet nuoret suhtautuvat huolettomasti itseään koskevan tiedon julkistamiseen internetin palveluissa. Samalla huolettomuudella suhtautuu myös moni aikuinen käyttäjä. Varsinkin valokuvien julkaisussa harkinta usein puuttuu. Nuorten on vaikea ymmärtää, että kerran sosiaalisen median palveluun ladattua valokuvaa on mahdotonta poistaa jälkikäteen kokonaan. Lisäksi valokuvat ovat palveluntarjoajan omaisuutta siitä eteenpäin, kun ne palveluun ladataan. Tästä asiasta kerrotaan esimerkiksi Facebookin käyttäjäsopimuksessa, mutta harva jaksaa sopimuksia lukea. Sama ilmiö koskee aikuisia käyttäjiäkin. (Kontturi 24.5 2013.)

Identiteettivarkaudet sosiaalisessa mediassa liittyvät usein kiusaamiseen. Toisen lapsen nimissä luodaan valeprofiileja, joihin ladataan noloja kuvia ja videoita kiusaamisen kohteesta tai kirjoitetaan perättömiä juttuja. Nettikiusaamisesta on tullut yksi koulukiusaamisen muoto. Lähes poikkeuksetta fyysisesti kiusaamisen kohteeksi koulussa joutunut lapsi kokee kiusaamista myös sosiaalisessa mediassa (ja toisinpäin). (Sukari 24.5.2013.)

Oman identiteetin suojaamisessa tehokkain keino on yksinkertaisesti olla paljastamatta liikaa itsestään ja elämästään. Nuorten ja lasten kohdalla vastuu on vanhemmilla ja kasvattajilla, ja esimerkiksi palveluntarjoajien asettamia ikärajoja tulisi ehdottomasti noudattaa. (Sukari 2013; Kontturi 2013.)

Nettiin kuvia lataava saattaa huomaamattaan paljastaa arvokasta tietoa esimerkiksi rikollisille ja urkkijoille. Valtaosassa uusissa kameroissa ja puhelimissa kuvaan tallentuvat kuvauspaikan koordinaatit. Jollei tätä niin sanottua metatietoa poista kuvatiedostoista kuvankäsittelyohjelmalla jälkikäteen, mahdollistaa se kuvauspaikan jäljittämisen. (Vaahtio 2013.) Tämä tieto voi olla rikollisille tahoille erittäin käyttökelpoista.

Vanhempien ja kasvattajien tulisi aina olla tietoisia lapsen tekemisistä internetissä. Oma valvotuneisuus internetiin liittyvissä asioissa on avainasemassa turvallisen käytön opettamisessa lapselle tai nuorelle. Vanhempi internetin käyttäjäsukupolvi ei useinkaan käytä samoja palveluita kuin nuorempi polvi. Nuorten netinkäyttöä on mahdollista rajoittaa teknisillä toimenpiteillä melko helposti esimerkiksi ajastamalla modeemeja tai luomalla rajoituksia nuoren Windows- käyttäjäprofiiliin. Tärkeintä on kuitenkin opetella käyttäytymään netissä oikein ja olla rikkomatta lakeja tai muiden käyttäjien yksityisyyttä. (Kontturi 24.5.2013; Arvas 6.6.2013.)

5.3 Tietoturvaluisuus

Sosiaalisen median palveluissa liikkuu lukematon määrä erilaisia haittaohjelmia ja muuta ei toivottua materiaalia. Myös tiedostojen jakoon käytettävät P2P-ohjelmat toimivat haittaohjelmien ja virusten levityskanavana. Perinteisin leviämiskanava haittamateriaalille on sähköpostiliikenne. Kotikoneen käyttäjän tekniset suojautumiskeinot ovat virustorjuntaohjelmien ja palomuuriohjelmien toiminnasta ja ajantasaisuudesta (päivityksistä) huolehtiminen, tietokoneen käyttöjärjestelmän päivittäminen ja terve kriittinen harkinta sen suhteen, missä internetissä liikkuu ja mitä sieltä lataa. (Arvas 2013.) Tietokirjailija Petteri Järvisen mukaan päivittäminen on tietoturvaluisuuden perusta. Tietokoneen käyttäjät joutuvat päivittämään käyttämiään koneita siksi, että suuri osa nykyisistä tietoteknisistä laitteista tuodaan markkinoille keskeneräisinä, ja ne usein sisältävät sellaisia toimintavirheitä, joita joudutaan päivitysohjelmilla jälkikäteen paikkaamaan. (Järvinen 2006, 15.)

Verkkokauppa

Verkosta ostaminen on nykyisin helppoa ja verkosta voi ostaa melkein mitä tahansa. Verkkokauppa-ostaminen on myös koko ajan turvallisempaa ja luotettavampaa maksuliikennesuojatekniikoiden kehittyessä luotettavammiksi.

Verkkokaupassa on i monenlaisia yrittäjiä aivan kuten perinteisessäkin kaupankäynnissä. Tunnetut ja isot kaupat ovat pääsääntöisesti luotettavia myös verkossa ja kotimaan rajojen sisällä tapahtuvassa kaupassa TUPAS-pankkiyhteystunnistus on erittäin luotettava maksutapa. (Kontturi 2013; Arvas 2013.) Verkosta ostaessa on syytä selvittää myös kauppiaan yhteystiedot ja ”fyysinen” osoite. Jos kauppialla ei ole antaa mitään muita yhteystietoja kuin sähköpostiosoite, kannattaa ostamista harkita vielä toisenkin kerran.

Luottokorttimaksamisessa väärinkäytöksiä tapahtuu enemmän ja useimmiten ulkomaisten verkkokauppojen kanssa asioidessa. Ulkomaisessa verkkokaupassa kuluttajansuoja muodostuu kuitenkin usein maksuväärinkäytöksiä suuremmaksi ongelmaksi. Usein viallisen tai vääränlaisen ulkomailta tilatun tuotteen palauttaminen on hyvin hankalaa tai jopa mahdotonta. (Järvinen 2002, 364.) Luottokorttinumeron luovuttamisessa palveluntarjoajalle tulee olla erityisen varovainen. Toistaiseksi luottoyhtiöt vastaavat kortinhaltijan taloudellisista menetyksistä kortin haltijalle. On kuitenkin ollut huomattavissa kehitystä, jossa luottoyhtiöt yrittävät päästä irti korvausvastuustaan tulevaisuudessa. (Arvas 2013.)

6 INTERNET-RIKOLLISUUS

6.1 Petokset ja uhkailu

Internet on uusi toiminta- alusta myös rikollisille ja huijareille. Yleisimpiä netin kautta toteutettuja rikoksia ovat erilaiset uhkaukset ja petokset. Usein edellä mainittuihin tekoihin syyllistyvät ajattelemattomuuttaan nuoret ja lapset. Petokset ja niiden yritykset työllistävät Varsinais-Suomen poliisilaitoksen nettipoliisia eniten. Näennäinen anonymiteetti houkuttaa yrittämään petoksia pääasiassa erilaisissa netin toripalveluissa ja myös sosiaalisen median harrasteryhmissä. Yksinkertaisimmillaan petos toimii niin, että kaupataan olematonta tavaraa, ja kun maksu on saapunut tilille, on petos tapahtunut. (Sukari, 24.5.2013.)

Uhkailua tapahtuu etenkin sosiaalisen median foorumeilla ja internet-uhkailu on yksi koulukiusaamisen muodoista. Erityisesti uhkailuja tehdään Tor- verkon kautta, missä kiinnijäämisen riski on hyvin pieni. Tor- verkossa lähetettyjen viestien alkuperäisiä lähettäjiä on hyvin vaikea selvittää. Rangaistukset uhkailusta verkossa ovat toistaiseksi melko lieviä. (Sukari, 24.5.2013.)

6.2 Tor- verkko

Tor- verkko koostuu noin 3500 eri puolilla maailmaa sijaitsevasta tietokoneesta. Tor- verkossa esim. sähköpostiviesti kierrätetään sattumanvaraisesti verkosta valikoitujen tietokoneiden kautta, jolloin viestin alkuperäisen lähettäjän selvittäminen on lähes mahdotonta. Ainoastaan viestiketjussa viimeisenä olevan tietokoneen IP- osoite pystytään selvittämään. Suomessa sekä operaattori että yksityinen kotitietokoneen käyttäjä voi lain mukaan toimia internetin tietoliikenteen välittäjänä. Maailmanlaajuisesti Tor- verkko pyörii vapaaehtoisten ylläpitäjien voimin ja lahjoitusrahalla. (Toivonen 2013.) Alla on esitetty yksinkertaistettu kuvaus Tor- verkon salaustekniikasta (Lösönen, 2013).

Kuva 1. Tor- verkko.

Tor- verkkoon kuulumisen on täysin laillista, mutta sen suoman anonymiteetin turvin verkossa liikutellaan paljon laitonta ja kiellettyä materiaalia, kuten esimerkiksi lapsipornoa. Tor- verkossa voidaan käydä myös esimerkiksi huumekauppaa melko avoimesti, sillä viestien alkuperää eivät viranomaiset pysty selvittämään. Mitään salakieltä tai koodeja ei tarvitse käyttää.

Nuoret ovat erittäin valveutuneita internetin tarjoamista mahdollisuuksista sekä hyvässä että pahassa. Sukarin (24.5.2013) mukaan Turun seudulla jo alakouluikäiset lapset tuntevat Tor- verkon ja sen toimintaperiaatteen.

6.3 Seksuaalirikollisuus internetissä

Internet on seksuaalirikollisille helppo alusta uhrien etsimiseen (vertaa entisajan ”namusedät”). Seksuaalirikollisuus työllistää poliisia melko paljon, sillä mahdollisuus ilmoittaa rikoksen uhriksi joutumisesta internetissä on madaltanut seksuaalirikoksen uhreiksi joutuneiden nuorten kynnystä rikoksesta ilmoittamiseen. (Sukari, 24.5.2013.)

Pelastakaa Lapset ry:n vuonna 2011 toteuttaman kyselyn mukaan Internet on madaltanut kynnystä seksuaalirikoksiin syyllistymiselle. Internetissä tapahtuva seksuaalinen häirintä ja suoranaiset seksuaalirikokset lähtevät liikkeelle usein sellaisen aikuisen aloitteesta, joka ei tunne uhriaan entuudestaan. Perinteisessä seksuaalirikollisuudessa tekijä ja uhri ovat hyvin usein toisilleen entuudestaan tuttuja. (Pelastakaa Lapset ry, 2011, 11.)

Kyselyn mukaan internetiin liittyvästä seksuaalirikollisuudesta vain noin 10 % tulee poliisin tietoon. Alle 16- vuotiaista vastaajista yli puolet piti seksuaalisväritteisen toiminnan kohteeksi joutumisen kokonaan omana tietonaan (Pelastakaa Lapset ry, 2011,11). Poliisin on mahdollista selvittää tietokoneiden IP-osoitteita melko helpostikin, mutta sen on ensin saatava tieto rikoksesta tai rikosepäilystä. Toisin sanoen suurimpana ongelmana on että, nuoret pyrkivät salaamaan ja peittelemään asioita. (Sukari, 24.5.2013.)

6.4 Laiton lataaminen

Internet mahdollistaa digitaalisessa muodossa olevan sisällön liikuttelun helposti ja nopeasti minne päin maailmaa tahansa. Yleisimmin tiedostoja vaihdetaan P2P (Peer to peer) ohjelmien luomassa verkossa. Verkon jäsenet voivat helposti vaihtaa tiedostoja keskenään (Järvinen 2002, 201.) Jokaisen verkosta itselleen tiedostoja lataavan on myös asetettava omalla tietokoneellaan olevat tiedostot jaettaviksi muille. Tämä on P2P- ohjelmien peruseriaate. Tiedoston itselleen lataava käyttäjä ja tiedoston tai tiedostoja ladattavaksi verkkoon asettava käyttäjä syyllistyvät aina molemmat tekijänoikeusrikokseen. (Kontturi, 24.5.2013).

Laiton lataaminen on 9-luokkaikäisten yleisin rikos Suomessa. Yleisimmin ladattu materiaali on musiikkia, elokuvia ja tietokonepelejä. Latailua nuoret tekevät suurelta osin ajattelemattomuuttaan ja ilmaisen viihdesisällön houkuttelemana. Useinkaan ei tulla ajatelleeksi, että tekijänoikeussuojatun materiaalin lataaminen itselleen ilmaiseksi on rikollista. Kiinnijääminen johtaa sakkorangaistuksiin ja korvausvaateisiin tekijänoikeuksien haltijoiden puolelta.

Korvausvaateet ovat poikkeuksetta melko suuria. Yli 7-vuotias lapsi on korvausvelvollinen ja kiinnijääminen aiheuttaa merkinnän toimenpiderekisteriin. Tästä voi aiheutua merkittävää haittaa vielä aikuisiässäkin, sillä esimerkiksi työnantajat saattavat tarkastaa toimenpiderekisteriä (Kontturi, 24.5.2013)

7 NETTIETIKETTI-PROSESSI

7.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyöni ei ole tutkimus, vaan toiminnallinen kehittämistyö. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tavoitellaan toiminnan järjeistämistä, järjestämistä tai ohjeistamista. Toiminnallisen opinnäytetyön tulos (produkti) voi olla ohjeistus tai opas. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.) Oman opinnäytteeni produkti on painettu 16-sivuinen A5-kokoinen opasvihko, jossa esittelen nuorten internet-käyttäjien ilmiöitä ja annan lastenkodin henkilökunnalle neuvoja turvallisemman netinkäytön opetteluun. (Liite 1)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tavoitteiden ja ideoiden tulee olla harkittuja ja perusteltuja (Vilkkä & Airaksinen 2003, 26). Keskeisiä käsitteitä omassa oppaassani ovat tietoturvaluisuus, yksityisyyden suoja, internetrikokset, sosiaalinen media ja kasvattajien vastuu. Lisäksi olen kerännyt oppaaseeni linkkejä, joista on helposti haettavissa lisätietoa internetistä kokonaisuudessaan ja sen käyttöön liittyvistä ilmiöistä ja trendeistä.

7.2 Kehittämistyön menetelmät

Tiedon tuottamisen näkökulma opinnäytetyössäni on induktiivinen, sillä kehittämisen tarve oli arjen ilmiöihin pohjautuva (Salonen 2013, 3). Tiedon tuottamisen menetelmänä olen käyttänyt asiantuntijahaastatteluihin perustuvaa menetelmää ”Delfoi-tyyppisesti”. Delfoi- menetelmä on menetelmä, jossa alan asiantuntijoina pidetyt tahot toimivat yhdessä kehityksen ”oraakkeleina”. Yleensä Delfoi-kehittämiseen liittyy asiantuntijoina osallistuvien tahojen anonyymiys ja toistensa tuntemattomuus. (Opetushallitus 2013.) Omassa sovelletussa menetelmässäni kaikki kehittämiseen osallistuneet asiantuntijat olivat tietoisia toistensa panoksesta. Internetmaailmassa kehitys on hurjan nopeaa, joten ajankohtaisin oppi kannattaa kerätä niiltä ihmisiltä, jotka päivittäin

nettimaailmassa työskentelevät. Kirjojen informaatio on usein jo julkaisuvaiheessa vanhentunutta, kun kyse on internetistä ja sosiaalisen median palveluista.

Toimeksiantajan kanssa käydyt suunnitellut kokoukset pienryhmissä (läsnä opinnäytteelle nimetty ohjaaja, lastenkodin johtaja ja minä) toimivat kehittämisen menetelmänä dialogisesti. Työn etenemisen kannalta oli tärkeää ”väliaikaraportoida” jotta kaikki osapuolet pysyivät ajan tasalla ja työ eteni tavoitteellisesti aikataulun mukaan. Dialoginen kehittämistyö myös sitoutti toimeksiantajan paremmin kehittämistyöhön. Tarkoitus oli pohtia yhdessä sitä, minkälainen opas palvelisi parhaiten nimenomaan lastenkodin kasvatushenkilökuntaa. Alta löytyvässä taulukossa esittelen Nettietiketti-oppaan kehittämistyön etenemisen kronologisesti. Kehittämissryhmään kuuluivat itseni lisäksi opinnäytetyöni ohjaaja Lauri Vaihinen ja lastenkodinjohtaja Stina Enlund. Sain myös ohjeita ja toiveita oppaani rakenteen ja sisällön suhteen matkan varrella muiltakin Makslankadun lastenkodin työntekijöiltä. Nimetysti kehittämisyhmääni kuuluivat Vaihinen ja Enlund.

Taulukko 1. Kehittämistyön prosessikuvaus.

Milloin	Missä	Osallistujat	Mitä tehtiin
23.1.2013	Makslankadun lastenkoti.	Lastenkodinjohtaja Stina Enlund, M. Tång.	Projektin aloitus. Alustavat suunnitelmat mediakasvatusoppaan sisällöstä, ulkoasusta ja toteutuksen aikataulusta.
31.1.2013	Ammattikorkeakoulu.	M. Tång, ohjaava opettaja Eeva Timonen-Kallio ja muu ohjausryhmä.	Opinnäytetyöseminaari nro1. Idean esittely.
5.2.2013	Raision kirjasto. (Raisio-huone)	M. Tång, Esa Arvas ja luentoyleisö.	Esa Arvaksen luennot: ”Tiedon hallinta/hallitsemattomuus” ja ”Digitaalisen omaisuuden hallinta ja turvaaminen”.

11.3.2013	Ammattikorkeakoulu.	M. Tång, ohjaava opettaja Eeva Timonen-Kallio ja muu ohjausryhmä.	Opinnäytetyöseminaari nro2. Idean tarkentaminen ja rajaaminen. Keskeiset käsitteet.
29.4.2013	Makslankadun lastenkoti.	M. Tång, S. Enlund, opinnäytteen ohjaaja Lauri Vaihin.	Sisältöpalaveri. Oppaan sisältö-suunnitelman laatiminen. Ehdotuksia ja toiveita tilaajalta.
20.5.2013	Ammattikorkeakoulu.	M. Tång, ohjaava opettaja Eeva Timonen-Kallio ja muu ohjausryhmä.	Opinnäytetyöseminaari nro3.
24.5.2013 klo 8:30	Turun pääpoliisiasema .	M. Tång ja Ylikonstaapeli Riku Sukari.	Haastattelu. Haastattelun aiheena nuoret ja internetrikollisuus.
24.5.2013 klo 11:30	Ammattikorkeakoulu.	M. Tång ja mediakasvatustoukuttaja Juha Kontturi (MLL).	Haastattelu. Aiheena nuorten ja lasten internetin käyttö ja kasvattajien vastuu.
6.6.2013 klo:15	Raision Aikuiskoulutuskeskus Timali.	M. Tång ja tietotekniikkakouluttaja Esa Arvas.	Haastattelu. Aiheena tietoturvallisuus.
7.10.2013	Ammattikorkeakoulu.	M. Tång, ohjaava opettaja Heidi Ristseppä ja muu ohjausryhmä.	Opinnäytetyöseminaari nro4.
14.10.2013	Makslankadun lastenkoti.	M. Tång, S. Enlund ja ohjaaja Lauri Vaihin.	Produktin esittely tilaajalle. Korjaus- ja parannusehdotukset kirjattu ylös.

Kehittämiskeskusteluja oli prosessin alkuvaiheessa suunnitelmissa järjestää useampiakin, kuin mitä lopulta toteutui. Vallitsevien aikataulujen puitteissa tapaamisia ei ollut mahdollista enempää kuitenkaan järjestää. Tilaaja on ilmaissut olevansa tyytyväinen tilaamaansa työhön.

7.3 Tiedonkeruun menetelmät

Oman Delfoi-rinkini koostin asiantuntijoista, jotka mielestäni parhaiten tuntevat nuorten Internetkäyttäytymistä. Riku Sukari toimii Varsinais-Suomen

poliisilaitoksella nettipoliisina ja on omassa työssään päivittäin tekemisissä internetiä käyttävän nuorison kanssa. Hänen erikoisalaansa on internetissä tapahtuviin laittomuuksiin puuttuminen ja niiden ennaltaehkäisy. Halusin haastatella Rikua internetrikollisuuteen liittyvistä ilmiöistä. Haastattelun teemat löytyvät liitteestä 1.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Juha Kontturin erityisalaa on mediakasvatus ja hän käy työkseen puhumassa mediakasvatuksen keinoista ja päämääristä esimerkiksi koulujen vanhempainilloissa, koulutustilaisuuksissa ja nuorisotapahtumissa. Häntä haastatteleamalla hain omaan oppaaseeni kasvatuksellisia näkökulmia ja hyviä käytäntöjä. (Liite 2.)

Talvella 2013 olin seuraamassa Raision kirjastossa luentoja, joissa tietotekniikkakouluttaja Esa Arvas luennoi tietoturvallisuudesta ja oman digitaalisen omaisuuden suojaamisesta verkossa. Luennon jälkeen pyysin Esalta haastattelua nimenomaan tietoturvallisuuden näkökulmasta. Haastattelu toteutuikin myöhemmin ja sain oppaaseeni tietoturvallisuus- ohjeita ja teknistä näkökulmaa sisällytettyä. (Liite 3.)

Haastattelutyylinä käytin teemahaastattelua. Haastattelun etuna moniin muihin tiedonkeruutapoihin on se, että siinä aineiston keruuta voidaan joustavasti säädellä tilanteen ja olosuhteiden mukaan (Hirsjärvi ym.1997, 205). Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelun muoto, jossa haastattelu etenee tiettyjen ennalta määriteltujen teemojen mukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48). Laadin jokaista haastateltavaa varten joitain valmiita teemoja jotka toimivat haastattelun runkona, mutta haastattelutilanteissa keskustelu eteni vapaasti ja teemat sivusivat usein toisiaan. Teemahaastattelu on olemukseltaan kuitenkin eräänlainen keskustelu, jota haastattelija kontrolloi ja vie eteenpäin, mutta pyrkii vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa saamaan selville haastattelun piiriin kuuluvia asioita ja seikkoja. (Aaltola & Valli 2010,26.)

Teemojen asettelussa huomiota oli ensisijaisesti kiinnitettävä siihen, että haastatteluista kertyvä informaatio on tuoretta ja tarkoituksenmukaista. Haastattelujen dokumentointiin olin alun perin suunnitellut käyttäväni nauhuria,

mutta lopulta päädyin kuitenkin vain laatimaan muistiinpanoja haastattelutilanteessa.

Henkilökohtaista opinnäytetyöpäiväkirjaa olen pitänyt läpi opinnäyteprosessin. Päiväkirja on sanallisessa tai kuvallisessa muodossa oleva henkilökohtainen dokumentti opinnäytetyön eri vaiheista (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19). Päiväkirjaani olen merkinnyt ylös muistiinpanot tapaamisista ja haastattelutilanteista, muistiinpanoja opinnäytetyöseminaareista, yhteystietoja ja internetosoitteita ja luentomuistiinpanoja.

7.4 Kerätty tieto oppaaksi

Huoli lasten ja nuorten vastuuttomasta internetikäyttäytymisestä nousi esiin kehittämiskeskusteluissani Maksilankadun henkilöstön kanssa joka kerta, kun oppaani näkökulmaa ja sisällön rakennetta alettiin tarkemmin työstää. Lastenkodissa oli esiin tullut muutamia tilanteita, joissa huolimaton netinkäyttö oli aikaansaanut hämmennystä sekä lasten että henkilökunnan keskuudessa.

Ensimmäisessä sisältöpalaverissa Huhtikuun lopulla koko oppaan runko sai alustavan muotonsa ja itse asiassa oppaan lopullinen runko ei kovin paljon muuttunutkaan alkuperäisestä 1. versiosta. Halusimme tehdä nettietiketistä niin asiakaslähtöisen kuin vain mahdollista, joten yksinkertaisesti keräsin henkilökunnan yhteen ja pyysin heitä esittämään itselleen kysymyksen; Mitä haluaisin lastenkodin mediakasvatusoppaan sisältävän? Tämän kysymyksen pohjalta keräsin ylös kaikki ehdotukset ja pyynnöt. Myöhemmin teemoja karsittiin ja tarkennettiin yhdessä ohjaajani Vaihisen kanssa. Tuon ensimmäisen kehittämiskeskustelun jälkeen sain työstettyä nettietiketin rungon, johon jouduin tekemään muutoksia ainoastaan vähän myöhemmässä vaiheessa.

Aivoriihi-tyyppinen ideointipalaveri oli helppo toteuttaa osastokokouksen yhteydessä. Myöhemmin prosessin edetessä täsmälleen saman joukon yhteen kerääminen osoittautui ylivoimaisen vaikeaksi, mutta kehittämiskeskustelua kyllä käytiin pienemmällä kokoonpanolla.

Kokosin asiantuntijahaastattelvani sen jälkeen kun olimme tilaajani kanssa tulleet yhteisymmärrykseen siitä, mitä oppaastani odotetaan löytyvän ja minkälaisiin kysymyksiin olisi toivottavaa sen sivuilta löytää vastaukset. Raamit olivat kuitenkin tarpeeksi väljät, ja sain toteuttaa sisällysluettelon ja rakenteen haluamallani tavalla koko ajan kuitenkin tiedostaen, mistä aihealueista ”halutaan tietää”. Ensimmäisestä kehittämiskeskustelusta alkaen melko selvää oli, että nettipoliisi osaa antaa vastauksia aihealueista, jotka toimeksiantajaani eniten askarruttivat.

Työstin saamani asiantuntijamateriaalin jälkeen opasta melko itsenäisesti. Osasyynä tähän oli se, että minulla oli selvä suunta jo olemassa mihin Nettietikettiä vien ja myös se, että yhteistä aikaa koko porukalle oli vaikea löytää.

Nettietiketti-oppaassa näkökulma internetiin on sosiaalisen median palveluiden käyttämisessä ja nimenomaan oikeanlaisten toimintamallien tarjoamisessa, jotta lapset ja nuoret voisivat ajattelemattoman käytön ikäviltä seuraamuksilta välttyä. En halunnut tietoisesti luoda pelkkää kielto- tai varoituskokoelmaa, mutta näkökulma on ennaltaehkäisevän harkitsevan käytön opettamisessa. Valitettavan usein internet on helppo alusta laittomille tai vihamielisille ajatuksille ja teoille. Varsinkin lapset ja nuoret ovat kohderyhmää, ja kokemukseni mukaan lastenkodin nuoret ovat erityisen alttiita riskeille. Maksilankadun kehittämissyhmä näkee asian samoin ja toiveena oli saada informatiivinen ja samalla valistava apuväline kasvatustyöhön.

7.5 Kehittämistyön tulokset

Oman opinnäytetyöni tulos eli produkti on Nettietiketti-opas joka on tämän raportin liitteenä. Tilaajan toive oli saada helppolukuinen ja selkeä opas, jota on tarvittaessa helppo levittää eteenpäin Turun kaupungin sijaishuollon yksiköihin.

Oppaan laatimisessa kiinnitin huomiota erityisesti helppolukuisuuteen. Tilaajan palaute on ollut luettavuutta ja oppaan selkeyttä kiittävää. Tarkoituksena oli, että oppaani esittelee ilmiöitä yleisellä ja ”kansantajuisella” tyyllillä.

Yksityiskohtaisempaa tietoa on löydettävissä internetosoitteista, joita olen oppaaseen kerännyt. Lähtökohtana oli, että ihminen joka ei tiedä esim. sosiaalisesta mediasta yhtään mitään entuudestaan, saa 5 minuutissa nettietikettiä selailemalla peruskäsityksen ilmiöstä.

Tarkoituksena oli tehdä mahdollisimman vähän lukijaa ”rasittava” mutta informatiivinen tietopaketti. Usein ongelmana vastaavanlaisten oppaiden kohdalla on se, että niihin pyritään keräämään kaikki mahdollinen tieto aiheista. Lastenkotiympäristössä juuri koskaan henkilöstöllä ei kuitenkaan ole aikaa tällaisiin mammutteihin tutustua. Tähän epäkohtaan halusimme toimeksiantajani kanssa yhteisesti löytää ratkaisun ja luoda informatiivinen ja hyödyllinen väline kasvatustyön avuksi pitämällä opas selkokielisenä, melko lyhyenä ja informatiivisena

Omaohjaajatyön näkökulmasta tarkastellen nettietiketti toivottavasti lähentää omaohjaajia ja – ohjattavia internetiin ja sosiaalisen median käyttöön liittyvissä kysymyksissä. Opas on tarkoitettu vain henkilökunnan käyttöön, mutta siitä ammennettava tieto toivottavasti on aikuisten ja lasten yhteistä omaisuutta. Tämä oli koko kehittämistyön kantava idea.

Jatkossa Maksilankadullakin voisi olla tarvetta työkirjatyypiselle nettikasvatusoppaalle. Työkirja haastaa lapset ja nuoret miettimään omia toimintatapojaan ja samalla antaa aikuiselle mahdollisuuden päivittää omia tietojaan. Työkirjan toteuttamisessa on omat haasteensa silloin, kun asiakasryhmän (lastenkodin lasten) ikäjakauma on melko suuri. Oman oppaani on tarkoitettu tukemaan omaohjaajatyömenetelmää sähköiseen mediaan liittyvässä kasvatustyössä.

8 ARVIOINTI JA POHDINTA

8.1 Opinnäytetyöprojektin toteutus

Internet ja etenkin sosiaalinen media ovat ilmiöitä joiden ainoa kehityssuunta on eteenpäin, nopeammiksi, tavoittavamiksi ja tehokkaammiksi. Omassa työssäni esittelen sen, mitä on käytettävissä ja mihin internetin ja somen palveluita tyypillisesti käytetään. Kerron, mikä voi olla vaarallista ja hyviä nettitapoja loukkaavaa, ja mitä ilmiöiden takana voi olla. Esittelen nuorison yleisimpiä tottumuksia ja tapoja kommunikoida internetin välityksellä. En suinkaan esittelen kaikkia palveluita, eikä ollut tarkoituskaan. Uusia sovelluksia ja ohjelmia julkaistaan viikoittain. En myöskään kerro paljoa tekniikasta ja tietokoneista, sillä ne eivät mielestäni ole aiheita sosionomin osaamisalueelta. Myöskään toimeksiantajani ei halunnut minulta tietotekniikkamanuaalia vaan helppolukuisen opiskelumateriaalin henkilöstölleen, joka tutustuttaa aiheeseen ja ilmiöihin.

Dialoginen kehittäminen oli oikea metodi tämän tyyppisen tuotteen luomisessa. Pyysin avoimesti toimeksiantajaani kertomaan sen, että mitä tämänkaltaisesta opasvihosta tulisi löytyä. Tämän jälkeen minun tehtäväni oli valita asiantuntijat joilta ajankohtaisin mahdollinen tieto voisi olla saatavilla, haastattelemalla kerätä tietoa ja tämän jälkeen jalostaa se helppokäyttöiseksi oppaaksi lastenkotiin. Prosessin edetessä raakilettä tutkiskeltiin yhdessä ja tarkennettiin suunta ja näkökulmat, jotka palvelisivat tarkoitusta sujuvimmin.

Menetelmä oli toimiva, mutta yhteisiä väliarviointeja (dialogisuutta) olisi voinut olla määrällisesti enemmän. Asianomaisten keskinäiset aikataulut osoittautuivat melko hankaliksi yhteen sovittava useammille välipalaverille. Tahtotila oli vahva mutta realiteetit rajalliset. Alun perin suunnitelmani oli toteuttaa useampia kehittämisdialogeja. Tiedonkeruu toimi täysin niin kuin olin halunnutkin ja materiaalia kertyi tarpeellinen määrä.

8.2 Luotettavuus ja oppimisprosessi

Tarkoitukseni ei ollut tuottaa varoituskokoelmaa tai kieltotaulua. Tämä oli yksi yhteinen päämäärä, josta toimeksiantajani kanssa jo projektin alkuvaiheessa sovimme. Toimintaympäristö ja kohderyhmä määrittävät pitkälti näkökulman, jonka oppaani esittelee. Esimerkiksi internetrikollisuuden olen esitellyt perusteellisemmin kuin esimerkiksi verkkokauppojen tarjoamat mahdollisuudet. Halusin palvella tarkoitusta ja muistaa sen mihin ympäristöön opus on tarkoitettu. Lastenkodin mediakasvatusoppaassa on puhuttava verkkorikollisuudesta ja etenkin sen ennaltaehkäistävydestä. Verkkostonaminen ei lastenkotimaailmassa ole yhtä ajankohtainen teema. Toki asiasta on jonkin verran hyödyllistä puhua. Tulevaisuudessa lapset asuvat omillaan yhteiskunnassa, jossa verkko-ostopalveluiden sujuva ja ennakkoluuloton hyödyntäminen on liki kansalaistaito.

Oppimisprosessina Nettietiketin työstäminen oli tekijälleen mieluinen. Sain opinnäytetyölleni luotettavan ja yhteistyökykyisen toimeksiantajan (Makslankadun lastenkoti), jonka kanssa prosessi on edennyt vastavuoroisesti ja jopa aikataulussa. Ohjaajani Vaihinen on ollut vilpittömän kiinnostunut projektista ja ilmaissut toiveensa selkosanaisesti ja suoraan. Tekijänä arvostan sellaista. Myös lastenkodinjohtaja Stina Enlund ja ohjaaja Kirsi Härkönen ovat tukeneet projektia alusta asti, ja koko työn kantava idea oli alun perin heiltä lähtöisin.

8.3 Jatkokehittämisen ideoita

Omassa työssäni teen katsauksen internetin uhkiin ja mahdollisuuksiin tietokoneen ”viihdekäytön” näkökulmasta. Kuitenkin internetiä voi hyödyntää lähes rajattomasti esimerkiksi oppimisessa ja luovassa toiminnassa. Tätä asiaa kannattaisi viedä eteenpäin lastenkotimaailmassa. Tietokoneet ja netti ovat jo itsestään selvä osa nykyisten lasten ja nuorten luonnollista ympäristöä. Työkalu

on tuttu ja koko ajan saatavilla, mutta olisiko sitä mahdollista hyödyntää paremmin kehittävässä harrastustoiminnassa tai uranvalinnassa?

Nettietiketti antaa tietoa ja neuvoja kasvatushenkilökunnalle, lapsille voisi olla paikallaan luoda toiminnallisempi kasvatusmateriaali. Esimerkiksi peli, jota pelaamalla saa informaatiota niistä mahdollisuuksista joita internetin kautta voi harrastaa.

Nettietiketti on tarkoitettu henkilökunnan työn apuvälineeksi, mutta olisi mukava nähdä myös lasten ja nuorten näkökulmasta toteutettu toiminnallinen työ. Omassa työssäni näkökulma on objektiivisesti tarkastellen kuitenkin vähintään valistava, vaikkei mistään kieltokokoelmasta voida puhua. Missään nimessä pelkkää kieltotaulua ei ollut suunniteltu tehtäväksikään. Nuorten oma valveutuneisuus ja tietotaito kaikesta internetiin liittyvästä olisivat valjastettavissa hyvään ja kehittäväan, harrastustoiminnalliseen tietokoneen käyttöön.

Tietokonepelit ovat huiman suosittuja lasten ja nuorten keskuudessa ja peleihin on mahdollista sisällyttää myös kasvatuksellista ja kehittävää sisältöä viihdesisällön lisäksi. Mielenkiintoisella pelillä olisi mahdollista saavuttaa lasten varaukseton mielenkiinto ja saada heidät kiinnostumaan enemmän esimerkiksi yhteiskunnallisista kysymyksistä. Pelin toteuttaminen olisi melko suuritöinen projekti, jonka toteuttaminen vaatisi varmasti yhteistyötä eri koulutusohjelmien opiskelijoiden välillä. Sosionomiopiskelijan rooli voisi olla sisällöntuottaja ja pelin pedagogisen rakenteen suunnittelija. Pelin tekninen toteuttaminen ja ohjelmointi olisivat enemmän tietotekniikan opiskelijoiden alaa. Omassa työssäni käsittelen pelejä ja pelaamista vain yleisellä tasolla melko suppeasti, mutta varsinkin internetpeleissä on valtavasti potentiaalia myös kasvatuksellisessa mielessä.

LÄHTEET

Aalto, T., Uusisaari, M Y. 2009. Nettiälmää – sosiaalisen median maailmat. Helsinki: BTJ kustannus.

Arvas, E. Haastattelu 6.6.2013 Tietotekniikkakouluttaja. Rasion aikuiskoulutuskeskus Timali.

Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta teoksessa Bardy, M (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki Yliopistopaino.

Bennett, S. 2013. Tumblr, Facebook, Twitter, Instagram & Snap Chat – How Teens Use Social Media? Infographic. Viitattu 6.11.2013 http://www.mediabistro.com/alltwitter/teens-social-media_b50664

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Järvinen, P. 2006 Paranna Tietoturvaasi. Jyväskylä: Docendo Finland.

Järvinen, P. 2002 Tietoturva & Yksityisyys. Jyväskylä: Docendo Finland.

Kontturi, J. Haastattelu 24.5.2013 Mediakasvatuskouluttaja. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Kotilainen, S., Hankala, M. & Kivikuru, U. 1999. Mediakasvatus. Helsinki: Edita.

Kyrönseppä, U. & Rautiainen J.-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Niinistö, H & Ruhala, A. 2007. Pienten lasten mediakasvatus. Teoksessa Kupiainen, R; Kynäslähti, H & Lehtonen, M (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Helsinki: Mediakasvatusseura ry, 123–137.

Nikkanen, H. 2012 Verkko ja Vapaus. Helsinki: Into Kustannus.

Opetushallitus 2013. Ennakoinnin sähköinen tietopalvelu. 8.1 Delfoi-menetelmä. Viitattu 8.11.2013

http://www.oph.fi/tietopalvelut/ennakointi/ennakoinnin_sahkoinen_tietopalvelu_ensti/menetelmat/delfoi/menetelma

Pajuriutta S. 2013. Vanhempien vastuu yltää myös nettimaailmaan. Helsingin Sanomat 8.2.2013.

Pelastakaa Lapset ry. 2011 Lasten kokemana seksuaalinen häirintä ja hyväksikäyttö internetissä. Viitattu 4.11.13. [http://www.pelastakaalapset.fi/media/julkaisut/>http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/16737ae5727a3fc10bc56b0cdd4e79c4/1383575105/application/pdf/895179/Lasten % 20kokemana % 20seksuaalinen % 20h % C3 % A4irint % C3 % A42011.pdf](http://www.pelastakaalapset.fi/media/julkaisut/>http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/16737ae5727a3fc10bc56b0cdd4e79c4/1383575105/application/pdf/895179/Lasten%20kokemana%20seksuaalinen%20h%C3%A4irint%C3%A42011.pdf)

Pietilä, P. 2013. Suuryhtiöt kalastelevat nuorten suosiota ostamalla kuvasovelluksia. Salon Seudun Sanomat 23.5.2013

Ricks, S. 2013. Salaverkkoa käyttävät huumekauppiat ja sananvapausaktivistit. Yle 15.7.2013 Kuva: Ville Lösönen.

Viitattu 15.11.2013 http://yle.fi/uutiset/salaverkkoa_kayttavat_huumekauppiaat_ja_sananvapausaktivisti/6734458

Salonen K. Näkökulmia toiminnallisen ja tutkimuksellisen opinnäytetyön samankaltaisuuksiin ja eroihin. 2013 Turun Ammattikorkeakoulu.

Spisak, S. 2013. Lasten ja nuorten netinkäyttö. Mediakasvatus.fi Viitattu 20.11.2013 <http://www.mediakasvatus.fi/tietopankki/wiki/netinkayton-hyodyt-lasten-ja-nuorten-nakokulmasta>

Sosiaaliportti 2013a Mitä on lastensuojelu? Viitattu 24.10.13 http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/#otsikko3

Sosiaaliportti 2013b Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto. viitattu 24.10.13 2013 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/>

Sosiaaliportti 2013c Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. viitattu 24.10.13 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/arvotjaperiaatteet/>

Sukari, R. Haastattelu 24.5.2013 Ylikonstaapeli. Varsinais-Suomen Poliisilaitos.

Toivonen, J, 2013 Kiistelty Tor-verkko pyörii myös kymmeniltä suomalaiskoneilta. Helsingin Sanomat 11.6.2013. viitattu 1.11.2013 <http://www.hs.fi/kotimaa/a1370947202992>

Tuominen, S. & Mustonen, A. 2007. Tunteella ja järjellä nettiin – Internetissä tarvitaan uudenlaisia mediataitoja. Teoksessa Kupiainen, R; Kynäslahti, H & Lehtonen, M (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Helsinki: Mediakasvatusseura ry, 137–150.

Turun Kaupunki 2013. Turun kaupungin hyvinvointitoimiala. Lastensuojelulaitokset. viitattu 24.10.2013 <http://www.turku.fi/public/default.aspx?contentid=27872turku.fi> » Perhe- ja sosiaalipalvelut » Perhepalvelut » Lastensuojelu » Lastensuojelun sijaishuolto » sosiaali- ja terveystoimen lastensuojelulaitokset

Törmänen, R. 2010 ”Meidänhän pitää auttaa toisiamme” – Elämyspedagogiikkaa Maksilankadun lastenkodissa. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Vaahtio, J. 2013. Nettikuva voi paljastaa kotiosoitteen ja aarteiden sijainnin. Salon Seudun Sanomat 12.6.2013

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi

Haastatteluteemat: R. Sukari

Aika: 24.5.2013 klo 8:30

Paikka: Varsinais-Suomen poliisilaitos, Turku

Haastateltava: Ylikonstaapeli Riku Sukari

1. INTERNETISSÄ TAPAHTUVA RIKOLLISUUS/ SEURAAMUKSET/
RANGAISTUKSET?
2. NETTIRIKOLLISUUDELTA SUOJAUTUMISEN KEINOJA?
3. KIUSAAMINEN NETISSÄ/ SOSIAALINEN MEDIA/ SEURAAMUKSET?
4. LAITON TIEDOSTOJEN LATAAMINEN/ KORVAUSVASTUUT?
5. OMAN IDENTITEETIN SUOJAAMINEN VERKOSSA?

Haastatteluteemat: J. Kontturi

Aika: 24.5.2013 klo 11:30

Paikka: Turun Ammattikorkeakoulu, Ruiskatu 8

Haastateltava: Mediakasvatuskouluttaja Juha Kontturi

1. LASTEN JA NUORTEN INTERNETKÄYTTÄYTYMISEN "SUDENKUOPAT"?
2. VANHEMPIEN JA KASVATTAJIEN VASTUUT SEKÄ LAPSEN NETINKÄYTÖN RAJOITTAMINEN?
3. MITEN RAJOITTAMINEN TEKNISESTI TAPAHTUU? (KOTIKONEET JA ÄLYPUHELIMET?)
4. SEURAAMUKSET ESIMERKIKSI LAITTOASTA LATAILUSTA JA NETTIKIUSAAMISESTA)
5. MITEN OMA IDENTITEETTI SUOJATAAN VERKOSSA?
6. MITEN PYSYÄ "KARTALLA" KASVATTAJANA? (VANHEMMAT, OPETTAJAT, SIJAISHUOLTO ESIM.)?

Haastatteluteemat: E. Arvas

Aika: 6.6.2013 klo 15:00

Paikka: Rasion aikuiskoulutuskeskus Timali

Haastateltava: Tietotekniikkakouluttaja Esa Arvas

1. KOTITIETOKONEEN TEHOKAS SUOJAAMINEN VIRUKSILTA JA HAITTAOHJELMILTA?
2. OMAN DIGITAALISEN IDENTITEETIN SUOJAAMINEN?
3. JÄRKEVÄ KÄYTTÄYTYMINEN VERKKOKAUPPOISSA?
4. TIEDOSTOJEN JAKO. LAITON VS. LAILLINEN?
5. TIETOSUOJAN NYRKKISÄÄNNÖT?
6. LAITTEISTON PÄIVITYKSET/ TEKNISET VAATIMUKSET?

NETTIETIKETTI

OPAS MEDIAKASVATUSTYÖHÖN LASTENKODISSA

Mikko Tång
2013

SISÄLLYS

4..... Mediakasvatustyö lastenkodissa

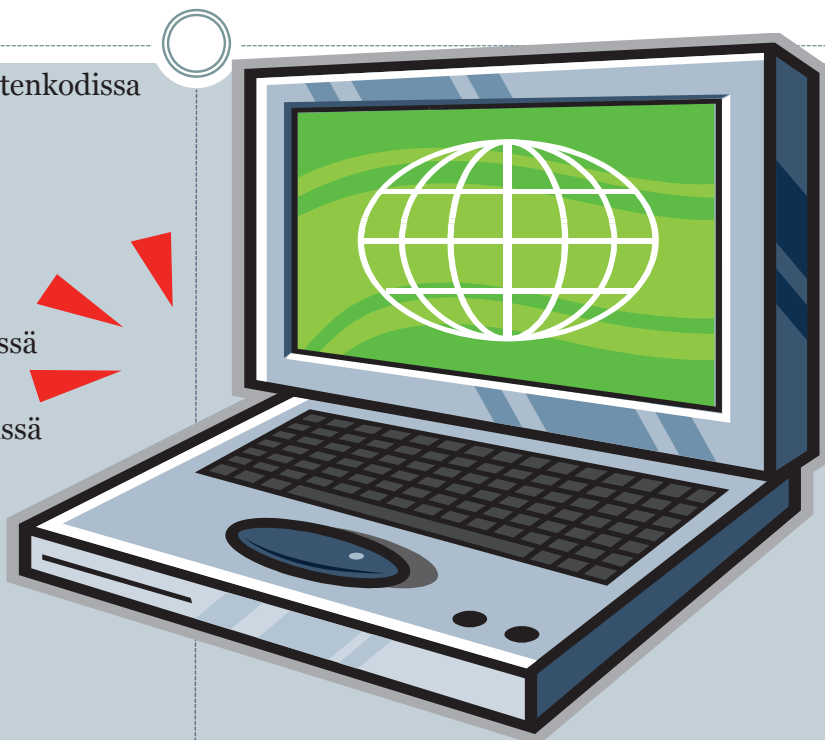
5..... Sosiaalinen media

7..... Laitonta internetissä

11..... Hyödyllistä internetissä

12..... Turvallisesti internetissä

15..... Linkkejä & vinkkejä

Mediakasvatustyö lastenkodissa

Internet ja sen mahdollistamat erilaiset sähköiset ja virtuaaliset palvelut ovat osa nuorten jokapäiväistä elämää. Nykyiset peruskoulua käyvät ikäluokat saavat jo alaluokilta lähtien valmiudet internetin ja sähköisen median sujuvaan käyttämiseen ja osa opetussuunnitelman mukaisista tehtävistäkin toteutetaan verkkoympäristöissä. Internetissä liikkuu myös paljon haitallista ja jopa vaarallista materiaalia, jota on helppo levittää hyvin nopeasti maailmanlaajuisesti. Internet on myös uudenlainen toimintaympäristö petoksille, huijauksille, seksuaalirikoksille ja talousrikoksille.

Toisaalta internet mahdollistaa nopean yhteydenpidon ja tiedonjakamisen maailmanlaajuisesti ja siitä on tullut olennainen osa yhteiskuntaa ja suomalaista arkea. Tämän oppaan on tarkoitus antaa kasvatushenkilökunnalle neuvoja sähköisen median asianmukaisesta ja järkevästä käytöstä. Sähköisellä mediallyä tarkoitetaan tässä oppaassa yksinomaan internetiä ja sen tarjoamia palveluita.

Kasvatustyössä internet kaikkine ulottuvuuksineen asettaa uudenlaisia haasteita vanhemmille ja kasvatushenkilöstölle. Lastenkotiympäristössä internetin väärinkäyttöä varsinkin sosiaalisen median palvelujen osalta tapahtuu valitettavan usein. Kysymys ei useinkaan ole rikollisuudesta, vaan enemmänkin huonosta tavasta käyttäytyä. Pääpaino tässä oppaassa on sosiaalisen median palveluiden ympärillä, pyrkien tarjoamaan neuvoja, informaatiota ja konkreettisia esimerkkejä palveluiden asianmukaisesta käytöstä. Opas tarjoaa neuvoja myös esimerkiksi tietoturvallisuudesta esittelee yleisimpiä ”kotikoneenkäyttäjän” tietoturvaohjeita.

Tämän oppaan tiedot ja ohjeet on koostettu alan asiantuntijoiden haastatteluista. Haastateltavina ovat olleet Esa Arvas (Tietotekniikkakouluttaja, Raision aikuiskoulutuskeskus Timali), Riku Sukari (Vanhempi konstaapeli, Varsinais-Suomen Poliisilaitos) ja Juha Kontturi (Mediakasvatuskouluttaja, Mannerheimin Lastensuojeluliitto).

Sosiaalinen media

5

- Sosiaalisella medialla (lyhennetään usein SOME) tarkoitetaan verkkoviestintäympäristöjä, joissa jokaisella käyttäjällä on mahdollisuus olla sekä aktiivinen tiedon tuottaja että tiedon käyttäjä.
- Sosiaalinen media synnyttää yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä käyttäjiensä kesken.
- Verkkoteknologian kehitys on luonut pohjan sosiaalisen median palveluiden kehittymiselle ja kasvulle.
- Sosiaalinen media on helppo ja nopea kanava asioihin vaikuttamiseen tai pelkästään jokapäiväiseen kommunikointiin.
- Suurin osa sosiaalisen median palveluista on käyttäjälle ilmaisia.
- Tiedonjulkaisukynnys on usein matala ja julkaisut leviävät nopeasti ja viiveettä.
- Sosiaalisen median palveluille on leimaavaa ennakkosensuurin puuttuminen eikä osallistumisesta makseta korvauksia.

Sosiaalinen media

Suosituimpia sosiaalisen median palveluita:

FACEBOOK (yhteisöpalvelu:
www.facebook.com)

TWITTER (yhteisö- ja viestipalvelu: www.twitter.com)

INSTAGRAM (kuvapalvelu:
blog.instagram.com)

WHATSAPP (viestipalvelu mobiililaitteelle verkon kautta:
www.whatsapp.com)

TUMBLR (suosittu blogipalvelu: www.tumblr.com)

BLOGGER (googlen ilmainen blogialusta: www.blogger.com)

PINTEREST (verkossa toimiva leikekirjapalvelu:
<http://pinterest.com/>)

SKYPE (videokeskustelu- ja pikaviestisovellus:
www.skype.com)

- ❖ Pääosa lasten ja nuorten internetissä viettämästä ajasta kuluu sosiaalisen median palveluiden parissa.
- ❖ Palveluita on tarjolla runsaasti ja ”muotivirtaukset” sekä kavereiden suositukset vaikuttavat voimakkaasti palveluiden suosioon.
- ❖ Sosiaalinen media ja sen mahdollistama nopea ja virtuaalinen kommunikaation muokkaavat koko nuorisokulttuuria voimakkaasti.
- ❖ Sosiaalinen media hämärtää helposti yksityisyyden ja identiteetin rajoja.
- ❖ Sosiaalisessa mediassa tapahtuva kommunikointi ei koskaan kuitenkaan ole anonyymia, vaan viestien alkuperä pystytään tarvittaessa aina selvittämään.

NÄENNÄINEN ANONYMITEETTI saattaa helposti johtaa ylilyönteihin:

- ❖ Nuori voi hetken mielijohteesta jakaa itsestään tietoja, joiden julkaisemista katu myöhemmin.
- ❖ Ladataan harkitsematta verkkoon esim. liian paljastavia kuvia. (kerran verkkoon ladattua kuvaa on mahdotonta poistaa verkosta kokonaan jälkeensä)
- ❖ Kaikki palveluihin ladattu henkilökohtainen tieto on viimekädessä palveluntarjoajan omaisuutta.
- ❖ Palveluntarjoajat myyvät tietoja eteenpäin markkinointitarkoituksiin.
- ❖ Kuvia saattaa päätyä esim. mainoksiin palvelun käyttäjän tietämättä!

Laitonta internetissä

7

PETOKSET JA HUIJAUKSET

- Internet on luonut kokonaan uudenlaisen kanavan petoksille. Tekijät ovat yhä nuorempia ja lähes aina internetissä tapahtuvat petokset ovat sarjarikoksia. (yritetään eri nimimerkeillä ja tunnuksilla monissa eri palveluissa)
- Tyypillisimmillään petos tapahtuu niin, että myydään olematonta tavaraa harrastesivuilla tai internetin erilaisissa toripalveluissa (esimerkiksi www.huuto.net tai www.tori.fi) Myös Facebookissa toimii lukuisia harrasteryhmiä, joissa tavaraa myydään ja ostetaan. Petos tapahtuu, kun ostaja siirtää rahaa myyjän tilille eikä koskaan saa luvattua tavaraa.
- Internetissä tehdystä petoksesta jää lähes aina kiinni. Poliisin on melko helppo selvittää luodut tilit ja käyttäjätunnukset, sekä internetliittymien omistajat.
- Nettipetoksiin nuoria houkuttaa mahdollisuus ansaita ”helppoa rahaa” nopeasti.
- Ajattelemattomuudella nuori voi hankkia itselleen vuosien korvausvastuun ja velkavankeuden, sillä tämäntyyppiset petokset pystytään LÄHES POIKKEUKSETTA SELVITTÄMÄÄN.

Laitonta internetissä

8

LAITTOMAT UHKAUKSET JA NETTIKUSAAMINEN

- Uhkaileminen verkossa on aivan yhtä laitonta kuin kasvokkain tapahtuva uhkailu.
- Internet hämärtää helposti itsekritiikin rajan.
- Hetken mielijohteesta julkaistaan jotain suurelle joukolle > myöhemmin kaduttaa
- Laittomat uhkaukset verkossa työllistävät myös poliisia paljon (etenkin koulu- uhkaukset).
- Tor-verkko madaltaa kiinnijäämisen riskiä. Jopa ala-asteikäiset tuntevat TORIN.

Tor- verkko on ilmaiseksi internetistä ladattavissa oleva ohjelma, johon liittyneet käyttäjät pystyvät salaamaan halutessaan kaiken internetliikenteensä. Tor- verkon voidaan ajatella olevan "internet internetin sisällä". Tor –verkossa esimerkiksi sähköpostiviestit kierrätetään ympäri maailmaa sijaitsevien, vapaaehtoisvoimin ylläpidettyjen palvelimien läpi, jolloin viestin alkuperäisen lähettäjän selvittäminen on käytännössä mahdotonta.

Lisää tietoa TOR- verkosta ja sen toiminnasta: www.torproject.org

- Nettikiusaaminen on yksi koulukiusaamisen muoto. (lähes poikkeuksetta fyysinen kiusaaminen ja nettikiusaaminen liittyvät toisiinsa)
- Kiusaamiseen liittyy usein identiteettivarkauksia, luodaan toisen nimissä ja tiedoilla valeprofiileja esimerkiksi sosiaalisen median palveluihin. **PARAS KEINO SUOJAUTUA IDENTITEETTIVARKAUKSILTA, ON OLLA PALJASTAMATTA ITSESTÄÄN LIIKAA INTERNETIIN LUODUISSA KÄYTTÄJÄPROFIILEISSA!**
- Kasvattajien ja vanhempien tulisi AINA valvoa lasten käyttäytymistä verkossa.

Laitonta internetissä

9

SEKSUAALIRIKOKSET

- Internet on helppo alusta seksuaalirikollisille (verrattuna ”vanhanaikaiseen” seksuaalirikollisuuteen).
- Seksuaalirikolliset luovat omia profiilejaan nuorten suosimille SOME- foorumeille (Facebook ja Instagram esimerkkeinä).
- Rikolliset pyrkivät ystävystymään nuoriin käyttäjiin luomalla ”valeidentiteettejä”. Pyrkimyksenä hyvin usein fyysiset tapaamiset.
- ”Valokuvamalli-tarjoukset” hyvin yleisiä varsinkin nuorille tytöille. Seksuaalirikollinen tekeytyy mallitoimistoyrittäjäksi ja kehumalla verkossa näkemiään valokuvia, pyrkii houkuttelemaan nuoren fyysiseen tapaamiseen. Usein houkuttimena rahallinen palkkio. Uhreina on myös nuoria poikia.
- Kuvien lataamisessa internetiin tulisi olla erityisen varovainen!
- Seksuaalirikokset työllistävät nettipoliiseja paljon. Poliisi alkaa tutkia, jos uhri ilmoittaa rikoksesta.
- Usein uhri ei kehtaa tai viitsi ilmoittaa poliisille.
- Myös rikoksesta on mahdollista ilmoittaa poliisille internetin välityksellä. Tämä on madaltanut ilmoittamisen kynnystä jonkin verran.

Laitonta internetissä

10

LAITON LATAAMINEN & KORVAUSVASTUUT

- Tekijänoikeuslain alaisen materiaalin jakaminen internetissä on erittäin helppoa, mutta laitonta.
- Jaettava materiaali on pääasiassa ELOKUVIA, MUSIIKKIA JA PELEJÄ.
- Laiton lataaminen on Suomessa yleisin rikos, johon yläkouluikäinen syyllistyy.
- Huomattavaa on, että YLI 7 VUOTIAS LAPSI ON KORVAUSVELVOLLINEN.
- Tuomiot ovat sakkorangaistuksia latausten laajuudesta ja suunnitelmallisuudesta riippuen.
- Korvausvaateet ovat tekijänoikeuksien haltijoiden puolelta poikkeuksetta suuria ja kiinnijääminen aiheuttaa alaikäiselle merkinnän TOIMENPIDEREKISTERIIN. Tästä voi olla haitallisia seurauksia aikuisiässäkin, sillä esim. työnantajat saattavat tutkia toimenpiderekisteriä myöhemmin.
- Laiton tiedostojenjako tapahtuu useimmiten P2P- tekniikkaa hyödyntävillä ohjelmilla. Tämä tarkoittaa pelkistetysti sitä, että saadaksesen jotain materiaalia verkosta itselleen, on myös samaan aikaan jaettava omalla koneella olevaa materiaalia verkkoon.
- P2P- ohjelma on erikseen ladattava ja asennettava omalle tietokoneelle. Suurin osa ohjelmista on käyttäjille ilmaisia.
- Esimerkkeinä P2P (peer to peer) ohjelmista: BitTorrent, DC++, LimeWire, Shareaza.
- On olemassa myös lukuisia muita P2P- ohjelmia.
- Materiaalia jakoon asettava ja materiaalia verkosta itselleen lataava käyttäjä syyllistyvät molemmat rikokseen.

Hyödyllistä internetissä

VERKKOKAUPAT JA INTERNETPELIT

- Verkkokauppa on jatkuvasti kasvava kaupankäynnin muoto. Nykyisin internetistä voi ostaa lähes mitä tahansa.
- Netistä ostaminen on helppoa ja valinnanvaraa on valtavasti.
- Nettioستaminen on turvallista tunnettujen liikkeiden ja palveluntarjoajien online- myymälöistä.
- Ulkomaisten toimijoiden kanssa tulisi olla varovaisempi ja maksutapaan kannattaa kiinnittää huomiota.
- Pankkiyhteystunnistus TUPAS on erittäin luotettava tunnistusjärjestelmä. Se on käytössä vain kotimaisissa palveluissa.
- LUOTTOKORTTIMAKSAMISESSA TULISI AINA OLLA ERITTÄIN VAROVAINEN. Ulkomaisissa nettikaupoissa maksaminen tapahtuu luottokortilla.
- Aina kannattaa selvittää palveluntarjoajan yhteystiedot ja omat mahdollisuudet toimia, jos on aihetta epäillä palveluntarjoajan luotettavuutta.

- Internetissä on valtavasti erilaisia peliyhteisöjä (sekä ilmaisia että maksullisia).
- Pelaaminen on parhaimmillaan yhteisöllistä toimintaa, joka parantaa valmiuksia toimia ryhmässä. Myös kielitaito kehittyy, sillä peliyhteisöt ovat usein kansainvälisiä.
- Kasvattajien ja vanhempien on aina huolehdittava pelien ikärajojen noudattamisesta!

Turvallisesti internetissä

12

VIRUSTORJUNTA JA LAITTEISTON PÄIVITYKSET

- Ensinnä on huolehdittava, että tietokoneessa ON VIRUSTORJUNTAOHJELMA JA MYÖS PALOMUURIOHJELMA.
- Saatavilla on lukuisia erilaisia ohjelmia. Parhaimmat ohjelmat ovat maksullisia mutta myös maksutta on saatavilla tehokkaita virustorjuntaohjelmia.
- Virustorjuntaohjelma yksin ei riitä. Myös tietokoneen käyttöjärjestelmä ja sovellukset (ohjelmat) tulisi olla ajan tasalla.
- Huomioitavaa on, että ilmaisohjelmat toimivat yleensä 3kk. Tämän jälkeen ohjelmat tulee ladata ja asentaa uudestaan, tai on maksettava ohjelmantarjoajan asettama maksu käytön jatkamiseksi.

Lisätietoa virusturvasta ja suosituksia hyvistä virustorjuntaohjelmista (www.virustorjunta.net)

- Tärkeää on muistaa, että tekniikka sinällään ei ole ratkaisu virusten ja haittaohjelmien torjuntaan. Virusten, matojen ja muiden haittaohjelmien kehittäjät ovat aina askeleen edellä torjuntaohjelmien kehittäjiä.
- Avain haittaohjelmilta suojautumisessa on JÄRKEVÄSSÄ KÄYTTÄYTYMISESSÄ INTERNETISSÄ.
- Järkevän käyttäytymisen määritelmän voi kiteyttää niin, että internetissä kannattaa ja tulee välttää kaikkea vähänkään epäilyttävää (epäilyttävät sähköpostit, liitetiedostot, kuvat, linkit, ”liian hyvät”- tarjoukset, ehdotukset, www-sivut)

Turvallisesti internetissä

13

LANGATTOMAT VERKOT JA SÄHKÖPOSTI

- Langattomat verkot voivat altistaa tietovuodoille (yksityiset tiedot, valokuvat yms.).
  - Langattomia verkkoja käytettäessä tulisi selvittää suojausasetukset.
  - Langattomia verkkoja on nykyisin käytettävissä useissa julkisissa paikoissa.
  - Langaton suojaamaton verkko on mahdollista ”kaapata” omaan käyttöön.
  - Oma langaton verkko tulisi aina suojata käyttäjätunnuksin ja salasanoin.
-
- Salaamaton (HTTP) sähköpostiliikenne on ”salakuunneltavissa”.
  - Osa ilmaisista sähköpostipalveluista on salaamattomia.
  - Sähköpostiviesteissä ei koskaan kannattaisi lähettää kovin henkilökohtaisia asioita tai kuvia.
  - Salattu sähköpostiliikenne (HTTPS, secure mode) on turvallisempi (esimerkiksi Googlen sähköpostipalvelu gmail).

Turvallisesti Internetissä

14

VINKKEJÄ NUOREN NETINKÄYTÖN VALVONTAAN

- Kasvattajan tulisi olla KIINNOSTUNUT siitä, mitä lapsi/nuori tietokoneellaan tai älypuhelimellaan tekee. Mikään ohjelma tai tekninen rajoitus ei voi korvata tervettä järkeä ja sanallista valistamista.
- VALVEUTUNEISUUS avainsana. Vaikka aikuinen ei itse palveluita käyttäisikään, olisi hyvä tutustua ainakin pintapuolisesti käytetyimpiin SOME- palveluihin. (Facebook, Instagram, Twitter)
- Aikuinen pysyy parhaiten kartalla KYSELEMÄLLÄ, ei utelemalla. Varsinkin nuorilla on oltava oikeus myös yksityisyyteen.
- Mitä nuorempi lapsi, sitä pienempi "netti-identiteetin" tulisi olla. Alle 15- vuotiaan lapsen ei pitäisi lainkaan jakaa henkilötietojaan sosiaalisen median foorumeille.
- Ikä karttuu, luottamuskin kasvaa.
- Kasvatusyhteisössä pyrkimyksenä tulisi olla AVOIN LUOTTAMUS.

NETINKÄYTÖN TEKNINEN RAJOITTAMINEN & VALVONTA

- Windows-käyttöjärjestelmässä lapsen/nuoren käyttäjäprofiiliin voidaan määritellä aikarajoja, jolloin netinkäyttö ainoastaan on mahdollista. (Windows 7 ja uudemmat käyttöjärjestelmät. Ohjeet löytyvät Windowsin omista käyttöoppaista helposti.)
- Myös modeemit ja reitittimet on mahdollista ajastaa. (kytkeytyy esim. yöksi pois päältä)
- Älypuhelimet mahdollistavat kaikenlaisen internetinkäytön kasvattajien valvonnan ulkopuolella. Puhelinliittymiin on mahdollista tilata estoja ja rajoituksia operaattoreilta.
- Internetistä on saatavilla ilmaisia ohjelmia internetliikenteen sisällönvalvontaan. Periaatteessa Windowsin työkalut ovat kuitenkin aina riittäviä.

Linkkejä & vinkkejä

15

HYÖDYLLISTÄ TIETOA

- ❖ Yleistietoa, sääntöjä ja ohjeita kaikille internetin käyttäjille
<http://www.internetopas.com/>
- ❖ Tietoa ja materiaaleja mediakasvattajille erittäin kattavasti:
<http://www.mll.fi/kasvattajille/mediakasvatus/>
- ❖ Tietoa tekijänoikeuksista ja piratismista:
<http://antipiracy.fi/>
- ❖ Lisää tietoa internetrikollisuudesta
www.poliisi.fi
- ❖ Lisää tietoa tietoturvallisuudesta ja tietosuojasta
<http://www.tietoturvaopas.fi/>

MUISTA KIINNOSTUA!

